ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“ – БЪЛГАРИЯ
НАУЧНИ ТРУДОВЕ, ТОМ 63, КН. 1, СБ. А, 2025 – ФИЛОЛОГИЯ,
PAISII HILENDARSKI UNIVERSITY OF PLOVDIV – BULGARIA
RESEARCH PAPERS, VOL. 63, BOOK 1, PART A, 2025 – LANGUAGES AND LITERATURE

DOI 10.69085/ntf2026a148

ОЩЕ ВЕДНЪЖ ЗА ПРОИЗХОДА НА НАРЕЧИЯТА В СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Милена Видралска
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

ONCE AGAIN ABOUT THE ORIGIN OF ADVERBS IN THE MODERN BULGARIAN LANGUAGE

Milena Vidralska
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

m.vidralska@uni-plovdiv.bg

Adverbial forms have been an integral part of the typology of speech since ancient linguistic writings, usually remaining outside of the heightened linguistic interest. The traditional finding is that they are often derivatives of other nouns, but practice shows that not only noun groups are at the root of adverbial lexemes, since their formation is based on other parts of speech, other than nominal ones. The main goal is to make a general overview of the linguistic works offering a more detailed analysis of the genesis of adverbial forms, and to revise some of the opinions that include in the class of lexemes expressions with circumstantial meaning, derived from different parts of speech.

Key words: adverbials, parts of speech, genesis

Интересът към произхода на наречията обикновено остава встрани от коментарите за тях, тъй като по-дискусионни се оказват класификациите и типът на лексемите, включени в разреда. Традиционната констатация е, че те често са „производни от други имена“ (Маровска 2023: 45), но практиката показва, че в корена на адвербиалните лексеми могат да стоят не само имена, а и други части на речта или цели конструкции.

Основната цел на настоящия текст е да направи обзорен преглед на лингвистичните трудове, предлагащи по-детайлен анализ на гене-

зиса на адвербиалните форми. Задачата, която си поставяме, е да се ревизират някои от мненията и най-вече тези, които включват в класа словосъчетания с адвербиално значение, производни от различни части на речта. Методите, които ще използваме, са дескриптивен, сравнителен и анализ.

Сред възрожденските и следосвобожденските граматици може би С. Панаретов е първият езиковед, обърнал внимание на произхода на наречията, коментирайки, че почти всяко качествено прилагателно име в ср. р. може да се използва вместо наречие. Той споменава и факта, че някогашните творителни форми от типа на *сбогом, редом, даром, денем* и др. също са причислени към групата на адвербативите (вж. Панаретов 1881). Интересът към генезиса на формите продължава Т. Икономов, според когото „…наречията едно време са били склоняеми части на речта, но от често употребление останали са най-после в една неизменна форма“, уточнявайки, че „всичките почти наречия са производни думи и се произвождат от всичките почти склоняеми части на речта“ (вж. Икономов 1881, цит. по Първев 1975: 321). Няма как да не се съгласим с твърдението на автора, което описва категорично точно дериватологичния потенциал на думите, прилагайки примери за наречия от съществителни имена, като *долу, денем, нощес*; от прилагателни имена, като *месечно, добре, хубаво, пешком*; от числителни имена, като *еднаж, надве*; от местоимения, като *по моему, насам, съвсем*; от глаголи, като *седешком, почти*. Доколко обаче примерите отговарят на действителния произход, е друг въпрос, защото в по-ново време С. Георгиев изтъква именно някои от лексемите като непроизводни думи поради невъзможността да бъде открит коректен източник, свидетелстващ за генезиса им (вж. Георгиев 1983).

Според Хр. Първев (вж. Първев 1975) П. Калканджиев също коментира „генетичните и структурни въпроси“, като предлага описание на стари вкаменели форми, като *вън, винаги, наопаки, вкупом, стоешком, утре, снощи, насаме* и др. Описанието на корените на наречията е изключително подробно, тъй като прилага примери от всяка част на речта, от която потенциално могат да се образуват наречия, а именно: от съществителни имена (*именно, грехота, денем, зиме, наистина* и др.); от прилагателни имена (*добре, силно, навярно, горе* и др.); от числителни имена (*веднъж, първом* и др.); от местоимения (*защо, само, съвсем* и др.); от причастия (*тичешком, мълчешката, скачайки* и др.); от други глаголни форми и изрази (*бозна, на възбог* и др.); от предлози (*напред, напряко* и др.). Изключително адекватна е констатацията на Калканджиев за деепричастията, които той причислява към

адвербативите, а именно, че „…те се отличават от същинските глаголи по това, че не могат да служат за сказуеми в изречението“ (Калканджиев 1936: 262). Прави впечатление и включването на някои други неизменяеми думи, като *между* и *обаче*, но предвид факта, че се използват стари образци, е напълно нормално все още да има смесване на класовете думи. Така авторът обобщава, че няма много наречия, за които да липсва информация за корените им, понеже голяма част от тях могат да бъдат проследени в именната система (вж. Калканджиев 1936: 262). Приложен е и сериозен списък с най-често употребимите адвербативи, както и основни правила и особености при правописа на формите. От съвременна гледна точка може категорично да се твърди, че е налице сериозен приносен труд по отношение на коментираните думи.

Н. Костов започва представянето на наречията с въпроса за произхода им, дефинирайки ги като „закостенели форми от изменяеми части на речта“ (Костов 1939: 161). Уточнява, че обикновено произлизат от други думи, като съществителни, прилагателни, числителни, местоимения, причастия и глаголи, от което проличава задълбоченият интерес и проучване на корените на адвербативите. Коментира и процесите, довели до формирането на лексемите – от една страна, за някои от тях вече е невъзможно да бъде проследена еволюцията на формата, а от друга, за словообразувателните процеси при наречията имаме „пълен ход“, който „…се извършва пред очите ни“ (пак там, стр. 161). Авторът прилага примери, при които вече е трудно да се долови генезисът на формата като наречието *горе*, както и думи като *тихо*, при които ясно личи адективният произход. Споменава и възможността да се образуват адвербиални лексеми с предлози, както и „наречливи (адвербиални) изрази“, изградени от две и повече самостойни думи“, без да приведе примери за тях (пак там, стр. 161).

А. Т.-Балан уточнява, че по „…потекло наречията се основават най-вече върху имена“, върху „причастия като глаголски прилагателни“, върху „везби на имена с предлози“, като съвсем малко са основаните върху предлози (Теодоров-Балан 1940: 283). Споменава и наличието на наречия от „местоименско потекло“, базирани на прилагателни имена, числителни имена, „наречливи изрази“, съставени от предлог и име, като вписва примерите *плаща в брой, под ръка, на глед, наум, остана на сухо* и др. Хаотично е представянето на произхода на наречията, тъй като е преплетено с класификацията на формите по семантика. Уточнени са голяма част от словообразувателните наставки, служещи за оформянето на адвербативите от другите части на речта. В покъсния си труд „Нова българска граматика за всякого“ (Теодоров-Балан

1961) вече представя по-систематизирано формите, уточнявайки, че по „строя си наречията биват“: **прости (първични)** – от типа на *как, така, там, рано*, тъй като не се откриват други, от които са произведени, а и служат за „основни“ за производството на други наречия от тях; **сложни**, образувани от простите с „предлогови или с местоименски представки“ – от типа на *отляво, нагоре, прживе, някак, никак* и др.; **съставни**, които са съставени от „две наречия за едно значение“ – от типа на *горе-долу, малко-много, нагоре-надолу* и др., както и „удвоените за усилено значение“ – като *леко-леко, много-много* и под. Към трите групи вписва и „изрази, служещи като наречие“, които са „**наречливи изрази** (откъм значение)“ или „**изразови наречия** (откъм строй)“ – от типа на *преди всичко, от днес, при ядене, във всякой случай, кажи-речи, тъй или инак* и др. (пак там, стр. 421). Към последната група отнася и съчетанията от предлог с наречие като *от тук, до там; съгласно с, в случай на; по подобие на* и под. Отново във всеки вид наречие (имаме предвид за време, за място, за начин и т.н.) авторът споменава и частите на речта, от които някои от формите произлизат. Забелязва се малко по-ясна структурираност на произхода на адвербативите, но все още липсват ясни групи на отделните корени на формите.

Сравнително подробен за времето си е и прегледът на адвербиалния генезис, който прави С. Стоянов в „Граматика на българския книжовен език“ (Стоянов 1964). Уточнява, че по състав наречията са прости и сложни, прилагайки дериватологичния модел от предлог + друга част на речта, по който се формират сложните. Коментира и произхода от прилагателни, съществителни, числителни имена, глаголи и местоимения, вписвайки и „глаголни изрази“ от типа на *кажи-речи, иди-дойди, кажи го, току-речи* (пак там, стр. 430). Не споменава обаче деепричастията и наречията, за които няма яснота относно основата, върху която са възникнали.

При Л. Андрейчин вече се откроява стегнато и ясно представяне на адвербиалните форми по строеж и по произход. Авторът уточнява, че наречията се образуват най-често от имена, визирайки съществителни, прилагателни и числителни, и от глаголи (Андрейчин 1978: 317). Определя местоименните наречия, образувани с местоименни корени, като „особена група“ и фиксира малък брой лексеми, които „…не се свързват етимологично с други думи от днешния език“ – от типа на *вън, вътре, много* (пак там, стр. 318). Оформя и група сложни наречия, образувани от сливането на прости наречия с предлози или по друг начин, като *нагоре, помежду, сиреч, тоест*. За всяка една от групите дава изключително детайлен анализ: за наречията, произхож-

дащи от съществителни имена, споменава старите падежни форми за местен (*горе, зиме, утре*), творителен (*гърбом, денем*), родителен (*отръки, довечера, снощи*) и винителен падеж (*сутрин, вечер, лятос, днес*); за наречията, произхождащи от прилагателни имена, уточнява наставките, с които са образувани различните форми (*именно, радостно, майсторски, здравата, зле, по моему, тихом*); наречия, произлезли от числителни (*първо, първом, двойно, еднократно, единствено, дваж*); наречия, произлезли от глаголи, или по-точно – от сегашни деятелни причастия (*лежешком, тичешката, изненадващо, кажи-речи, тоест, сякаш*); местоименните наречия (*тук, сега, така, къде, кога, как* и производните им форми, както и форми от типа на *еди-къде си, къде да е, някъде си* и др.). Като сложни наречия Андрейчин определя образуваните с различни предлози, без да се задълбочава в разсъжденията или в привеждането на примери за тях. Авторът не споменава изразяването на адвербиално значение чрез изрази с наречия за разлика от някои свои предшественици.

Най-обстоен по традиция е прегледът, представен в Граматика на съвременния български книжовен език, дело на БАН (вж. ГСБКЕ 1983). Произходът на наречията е коментиран както обобщено в началото на частта, посветена на тях, така и детайлно впоследствие. Посочени са възможните начини за образуване на формите, моделирани в две основни групи: на обикновени и местоименни наречия. Обикновените от своя страна са формирани на базата на съществителни, прилагателни, числителни имена, глаголи, а местоименните се отличават с това, че „…в речта заместват други наречия, т.е. по значение и служба приличат на местоименията, които в речта заместват други имена“ (пак там, стр. 393). Прави впечатление посочването на словообразувателните афикси и особеностите при формирането на адвербативи посредством предлог и друго наречие или име. Ако процесът по загуба на първичното значение не е завършен докрай и формата е останала не със слят, а с разделен правопис, което явно е маркер за финализиране на процеса според авторите, то тогава не се говори за „цялостно оформени думи, а за наречни съчетания“ от типа на *по детски, у дома, от къщи, на топло, на равно, на завет* и др. Това обаче провокира въпроса правописът ли е единственият маркер, който показва дали процесът по адвербиализация е приключен, или не[1]. Не са споменати

[1]Ако проследим някои от съчетанията с предлог и стара падежна форма, като *по моему, по военному, посвоему* и т.н. в последния речник (вж. ОПРБЕ 2012; Гайдарова 2015), ще забележим неоднородност на начините на изписване на форми с идентично значение, което води до объркване.

деепричастията като възможни носители на адвербиално значение, нито са коментирани изрази от типа на *от време на време, от край до край* и т.н., но пък представените „наречни съчетания“ също будят въпроси, свързани с реализацията им в зависимост от контекста.

Според С. Георгиев, който е и авторът, изследвал най-задълбочено наречията до този етап в езика ни, към класа думи се отнасят „повече от 4 хиляди лексеми“, като за част от тях няма яснота за произхода, тъй като „водят началото си от далечното минало“ (Георгиев 1983: 25). Според лингвиста „…едва ли има друга част на речта в българския език, която по своето образуване и лексикално попълване да се поставя в такива многостранни връзки с другите части на речта“ (пак там, стр. 26), като споменаваза илюстрация поглъщането на „застиналите форми на именното склонение, някои форми на глаголите и др.“ (пак там, стр. 26). Георгиев дефинира и начините за образуване на наречията, оформяйки 6 групи за процесите, а именно: формално-смислово лексикализиране, семантична деривация, морфемна деривация, композиране, семантично разчленяване (лексемно обособяване) и адаптиране на наречия (пак там, стр. 26). Към формално-смисловото лексикализиране, уточнено като лексикално-синтактичен начин, авторът причислява образуването и дообогатяването на лексикалния запас на наречията посредством предлозите. Според него не може да става дума за чисто префигиране, а по-скоро за аглутинация, като не изключва възможността предлогът в тези случаи и да е придобил „някои черти на представка“ (пак там, стр. 27). Предлага различни комбинации от сливане на предложни съчетания и на словосъчетания, както и на аглутинация в чист вид чрез частиците *не, -годе, си, -що, ня-, не-*, определяйки процеса като „резултат от прибавяне на някаква формално и семантически неизменяема дума към готова вече форма, която си остава непроменена“ (пак там, стр. 31). Към процесите включва още семантичната деривация (конверсията) от несклоняеми форми, от съществителни имена, от прилагателни имена, причастия, падежни форми, както и фразеологизуване. Подробен е коментарът за всяка една група, но за нас интерес представлява именно последната, която той нарича съставни наречия. Уточнява, че в тяхната структура се открива „йерархия на компонентите“, при която се наблюдава наличие на опорна дума, привличаща другите допълнителни елементи. Прилага за примери форми като *едва ли, сякаш че, като че ли, още веднъж* (с опорна дума наречие); *поради това, без това, при все това* (с опорна дума местоимение). Като по-особен случай определя съчетанията с предлога *по* от типа на *по детски, по спартански*, както и

формите, образувани с прибавянето на краткото възвратно притежателно местоимение *си*, като *помежду си, отпреде си, отгоре му* (пак там, стр. 34). Категорично отрича съчетания от типа на *от време на време* като адвербиални форми – дефинира ги като предложни или атрибутивни словосъчетания с адвербиално значение. Коментира още морфемното образуване, композирането, семантичното разчленяване, а също и морфематичната структура на формите. При него се открива пълната палитра от възможни дериватологични процеси, довели до формиране на адвербативите върху други части на речта или техните комбинации. От друга страна обаче, описаните процеси поставят и нови въпроси, които следва да се анализират по-задълбочено.

М. Москов отрича наличието на първични наречия, а вторичните или т.нар. от него „секундарни адвербативи“ поделя на: субстантивни наречия (*горе, долу*); адективни наречия (*бавно, бързо*); нумерални наречия (*по двама, по трима, веднъж, двойно*); вербални наречия (*стоешком, стоешката*); прономинални наречия (*натам, насам, нататък*). Интересни са твърденията на автора, че за него „тук“ и „там“ са „чисти местоимения“ (Москов 1986: 45), а деепричастията могат да бъдат отнесени към вербалните наречия, но като „…вербоиди се разглеждат при глагола“ (пак там, стр. 45). Москов представя само схематично класификацията и не задълбочава разсъжденията си.

Детайлно е представянето на произхода на наречията при Б. Кръстев, който уточнява, че „…освен наречия-думи съществуват и наречия-изрази“ или наречени още „адвербиални (наречийни) изрази“, като *горе-долу, на всяка цена, в никакъв случай* и др. (Кръстев 1992: 137). Според него повечето адвербиални форми са с корен от имена и глаголи, като вписва различните възможности за образуване от прилагателни имена, съществителни имена, вкаменени форми от тях, от числителни имена, глаголи и деепричастия. Отделя внимание и на местоименните наречия, но споменава към тях и думи като *оттук, отсега, откакто* и др., които са с граничен статут. Твърде схематично е изложението по отношение на произхода на формите, защото не се дават основанията за вписването на някои лексеми към определени словообразователни модели, като тук се визират последните споменати например.

Интересна е констатацията на И. Куцаров в „Съвременен български език“, където авторът уточнява, се част от наречията „представляват лексикални изразители на граматични значения“ (Куцаров 1998: 351). Тях, както и някои от частиците, обединява в група, наречена модификатори, чиято основна функция се реализира в това, че са

„…основни изразни средства на периферииte на функционално-семантичните полета (обединяващи неграматични средства за изразяване на дадено граматично значение)“ (пак там, стр. 351). По състав дефинира лексемите на прости (*вън, вътре, долу*); сложни (*многостранно, нагоре*); съставни (*лека-полека, по братски*). С оглед на произхода им ги подразделя на наречия от прилагателни имена, при които споменава възможните словообразователни афикси за тяхното образуване; наречия от съществителни имена, оформени върху различните остатъци от падежни форми; наречия от числителни имена; наречия от глаголи, присъединявайки и деепричастията тук; наречия от местоимения (местоименни наречия). Авторът не включва фразеологични изрази с адвербиална функция, а уточнява само, че предикативните конструкции от типа на *трудно е, стана тъмно* се основават на синтактична характеристика, от което можем да съдим, че подобно отношение явно има и за изразите, които според някои други езиковеди са с релевантна на наречията функционалност.

Според В. Зидарова между „…изменяемите и неизменяеми(те) думи съществуват случаи на взаимно преливане“ (Зидарова 2007: 200), като за наречията конкретно уточнява, че „…някои наречия са непроизводни думи, но повечето имат прозрачна словообразователна структура“ (пак там, стр. 201). Въвежда и основните изменяеми лексеми, от които се образуват нови форми посредством „префиксално-суфиксални морфеми“, а именно от съществителни, прилагателни, числителни, местоимения и глаголи, т.е. от всички изменяеми части на речта. За разлика от предхождащите я езиковеди тя вписва деепричастията в класа на наречията, без дори да поставя под съмнение принадлежността им. Не откроява изрази с наречия, а само сложни конструкции, изразяващи подобна функционалност (*едва-едва, по старому, от време на време, общо взето*), в които обаче е видимо, че вписва словосъчетания, без да коментира доколко е правилно причисляването им и какъв е начинът за дефинирането им като адвербативи.

Р. Ницолова проследява подробно наречията, образувани чрез конверсия, словообразуване или вкаменени форми от съществителни, прилагателни, числителни, глаголи и предлози. Споменава възможността да има наречия с местоименен произход, но не ги разглежда детайлно сред останалите възможности. Не споменава и изрази с наречия, но със сигурност се разграничава от предишните автори на граматики по включването на предлозите като един от базисните класове думи, служещи за основа за образуване на адвербативи от типа на *наляво, направо, завчера, отпред* и др. (Ницолова 2008: 447).

На базата на представените кратки разсъждения и наблюдения можем да направим следните констатации:

1. Не всички граматици от Възраждането до днес обръщат внимание на произхода на адвербиалните форми, което поставя въпроса дали причината е неосъзнаването на производния им характер, или пък маргинализирането на темата се дължи на приемането на въпроса за ясен и категоричен, с което не сме напълно съгласни. Забелязват се немалко случаи на вписване на лексеми и словосъчетания, чието място и произход не съответстват на класификационните характеристики на класа лексеми.

2. Някои езиковеди включват т. нар. „наречливи изрази“, като дори самото название декларира колебливия им статут – дали са синтактично, морфологично, или пък лексикално средство за изразяване на обстоятелствени функции. Изключително често към наречията се причисляват словосъчетания от предлог плюс друга част на речта, изразяващи обстоятелствени функции. Няма спор, че те са заложени в семантичната основа на адвербативите, но както уточнява и В. Маровска, те са словосъчетания (вж. Маровска 2023: 45), а не единна лексикална цялост и това би следвало да ги изключи от чистия морфологичен начин за експлициране на адвербиално значение и да ги препрати към синтактичните конструкции. За изразите, които са придобили статут на устойчиви словосъчетания, е допустимо да бъдат причислени като фразеологични единици за изразяване на адвербиална функционалност, но само когато говорим за ядрени и периферийни средства при изразяването на определено граматично значение, а за всички останали случаи е нужно да се приложи единен критерий. Със сигурност не смятаме правописа на конструкциите за достатъчно коректен критерий за класифицирането им, тъй като на този етап в езика ни форми от типа на *по моему, по нашему, по вашему, по твоему, по тяхному, по войнишки, по човешки, по женски* и др. се пишат разделно, но *посвоему, постарому, поновому* се изписват слято (вж. ОПРБЕ 2012; Гайдарова 2015). Няма как да твърдим, че при едните е завършил процесът по осъзнаване на смисловата и функционалната единност на формите и затова се пишат слято, а при другите процесът е все още незавършен и поради това се изписват разделно (вж. ГСБКЕ 1983). Също така не е коректно да бъдат класифицирани като съставни наречия словосъчетанията само поради факта, че изразяват обстоятелствена функция на изреченско равнище, защото по тази логика и други комбинации биха се вписали в езика, без да имат морфологичните основания за това.

3. Необходимо е да се прецизират дефинициите, свързани с адвербиалния генезис, така че да бъдат включени всички възможни класове думи, служещи за база за образуване на формите, а не само именният клас, който по традиция се споменава. Важен въпрос ще бъде и този за деепричастията, които в продължение на години са отнасяни както към глаголите поради произхода си, така и към наречията заради функционалната си роля. Ние застъпваме позицията, че те са част от класа на адвербативите, защото отговарят на признака неизменяемост от морфологична гледна точка, на семантичните характеристики да изразяват признаковост спрямо успоредно действие – от лексикална, и на невъзможност да изпълняват функция на сказуемо – от синтактична гледна точка. Това, че имат вербален производен характер, не изключва възможността да принадлежат към друга част на речта, както забелязваме и от производния характер на наречията в цялост.

4. Необходимо е и ревизиране на статута на местоименните наречия, защото те са вписани в класа на наречията заради произхода си, но винаги са маргинализирани от основните класификации при представянето на адвербативите.

5. И не на последно място – напълно отхвърляме причисляването на изрази от типа на *от време на време, още веднъж, при все това, без това, от къщи* към същинските експликатори на адвербиалността, защото, макар да отговарят на семантичния критерий за наречията, те не се вписват като неизменяеми лексеми от морфологична гледна точка и имат зависима изреченска реализация от синтактична гледна точка.

Литература

Андрейчин 1978: Андрейчин, Л. *Основна българска граматика.* [Andreychin, L. Osnovna balgarska gramatika.] София: Наука и изкуство, 1978.

Гайдарова 2015: Гайдарова, Т. *Новото в новия български правописен речник.* [Gaydarova, T. Novoto v noviya balgarski pravopisen rechnik.] Пловдив: Контекст, 2015.

Георгиев 1983: Георгиев, С. *Морфология на съвременния български език (неизменяеми думи).* [Georgiev, S. Morfologiya na savremenniya balgarski ezik (neizmenyaemi dumi).] София: Наука и изкуство, 1983.

ГСБКЕ 1983: ГСБКЕ, *Граматика на съвременния български книжовен език.* [GSBKE. Gramatika na savremenniya balgarski knizhoven ezik.] София: Издателство на Българската академия на науките, 1983.

Зидарова 2007: Зидарова, В. *Български език.* [Zidarova, V. Balgarski ezik.] Пловдив: Контекст, 2007.

Икономов 1881: Икономов, Т. *Българска граматика.* [Ikonomov, T. Balgarska gramatika.] Пловдив, София, Русчук: Христо Г. Данов, 1881.

Калканджиев 1936: Калканджиев, П. С. *Кратка българска граматика.* [Kalkandzhiev, P. S. Kratka balgarska gramatika.] Пловдив: Левски, 1936.

Костов 1939: Костов, Н. *Българска граматика от Никола Костов.* [Kostov, N. Balgarska gramatika ot Nikola Kostov.] София: Казанлъшка долина, 1939.

Кръстев 1992: Кръстев, Б. *Граматика за всички (Популярно описание на българския език).* [Krastev, B. Gramatika za vsichki (Populyarno opisanie na balgarskiya ezik).] София: Наука и изкуство, 1992.

Куцаров 1998: Куцаров, И. *Съвременен български език.* [Kutsarov. I. Savremenen balgarski ezik.] София: Петър Берон, 1998.

Маровска 2023: Маровска, В. *Особености на граматикализацията в българския език.* [Marovska, V. Osobenosti v gramatikalizatsiyata v balgarskiya ezik.] Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2023.

Москов 1986: Москов, М. Проблемът за частите на речта. [Moskov, M. Problemat za chastite na rechta.] // *Български език и литература, кн. 2*. София: Министерство на народната просвета и ЦК на Съюза на българските учители, 1986, 37 – 42.

Ницолова 2008: Ницолова, Р. *Българска граматика.* [Nitsolova, R. Balgarska gramatika.] София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2008.

Панаретов 1881: Панаретов, С. *Българска граматика от С. Панаретов.* [Panaretov, S. Balgarska gramatika ot S. Panaretov.] Цариград, 1881.

ОПРБЕ 2012: ОПРБЕ, *Официален правописен речник на българския език.* [OPRBE. Ofitsialen pravopisen rechnik na balgarskiya ezik.] София: Просвета, 2012.

Първев 1975: Първев, Х. *Очерк по история на българската граматика.* [Parvev, H. Ocherk po istoriya na balgarskata gramatika.] София: Наука и изкуство, 1975.

Стоянов 1993: Стоянов, С. *Граматика на българския книжовен език.* [Stoyanov, S. Gramatika na balgarskiya knizhoven ezik.] София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1993.

Теодоров-Балан 1940: Теодоров-Балан, А. *Нова българска граматика.* [Teodorov-Balan, A. Nova balgarska gramatika.] София: Т. Ф. Чипев, 1940.

Теодоров-Балан 1961: Теодоров-Балан, А. *Нова българска граматика за всякого.* [Teodorov-Balan, A. Nova balgarska gramatika za vsyakogo.] София: Издание на Българска академия на науките, 1961.